

بازاری خانووبه‌ره و بنیاتنانی سه‌روو 50 هه‌زار شوقه، خانوو و قیلائی نوئی له هه‌ولیر

14-03-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتیه : به‌پیی داتا کۆکراوه‌کان ژماره‌ی ئەو پرۆژانه‌ی خانووبه‌ره (شوقه، خانوو و قیلا) که له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوودا له هه‌ولیری پایته‌خت وه‌ک پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بنیاتنراون و ئیستا له بازاری خانووبه‌ره مامه‌له‌ی پێوه‌ ده‌کریت، 131 پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بووه که 128 هه‌زار و 542 شوقه، خانوو و قیلا به‌ رووبه‌ری جیاواز له‌خۆ ده‌گریت.

سالى رابردوو ھەريزىمى كوردستان و ھەوليرى پايتەخت بە دۇخىكى سەختى ئابووریدا تېپەرى، بەلام ژمارەى ئەو پرۇژانەى لەماوەى ئەو سالىدا لە كەرتى نىشتەجىبووندا دەست بە دروستکردنیاں كراوە سەرووى 50 پرۇژەى شووقە و خانوو و قىلاپە كە 52 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ بۇ سەر وەبەرھىنان لە كەرتى خانووبەرەدا زياد دەكات.

بەپىى داتا كۆكراوەكان ژمارەى پرۇژەكانى خانووبەرە (شووقە، خانوو و قىلا) كە لەماوەى دوو دەپەى رابردوودا لە ھەوليرى پايتەخت وەك پرۇژەى نىشتەجىبوون بنیاتنراون و ئىستا لە بازارى خانووبەرە مامەلەى پىو دەكرىت، 131 پرۇژەى نىشتەجىبوون بوو كە 128 ھەزار و 542 شووقە، خانوو و قىلا بە رووبەرى جياواز لەخۇ دەگرىت.

لەراستیدا، ئەوھى لە داتاكانەو دەردەكەوئیت، تەواو بوونى سەرووى 50 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوون لە ھەوليرى ئەمسال و دوو سالى داھاتوودا. ھەرەھا ژمارەى ئەو بەكانەى كە چاوەپواندەكرىت لە ئەمسالدا كلىلەكانیاں رادەستى خاوەن و وەبەرھىنەرەكان بكرىت 27 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونە.

ئەم خىرابوونە لە بنیاتنانى بەكەكانى نىشتەجىبوون و گەشەكردنى بازارى خانووبەرە لە ھەريزىمى كوردستان بەتەنیا لە ھەوليرى پايتەخت بەدى ناكرىت، بەلكو ژمارەى ئەو بەكانەى وەك پرۇژەى وەبەرھىنانى خانووبەرە ئىستا لە سلىمانى كارى تىدا دەكرىت دوو بۇ سى ھىندەى سالى رابردوو زيادى كرددو.

سالى رابردوو و ئەمسالىش بازارى خانووبەرە لەسەر [ئاستى جىھان و پايتەختى](#) زۆرەى وئاتان نادئىباى تىدا بوو و گۆرانى خىرا، نرخەكانى زياتر بەرەو داكشان بردوو، ئەوئىش بەھۆى زيادبوونى ناسەقامگىرى و خاوبوونەوھى ئابوورى جىھانەو، ئەمە سەرەراى كاریگەرپىەكانى وەك بەرزى نرخى سودى بانكى، ھەلئاوسان، فراوانبوونى جياوازیبەكانى نىوان فرۆشيار و كرىار لەم بازارەدا.

ھەرەھا، ئەگەر لەپرووى نرخى خانووبەرە و نرخى كرىى بەكەكانى نىشتەجىبوونىشەو خويندنەوھەبەكى خىراى بازارى خانووبەرە لە ھەوليرى پايتەخت بكەين، ئەوا لەسالى رابردوو ئەو گۆرانكارپىانەى دەبىنن برىنن لە: دابەزىنى كرىى خانوو و شووقەكان بەرژەى جياواز، فرۆشتنى بەقىستى كورتخايەن و درىزخايەن، كەمكردنەوھى پىشەكى، فراوانبوونى بازارگەرى (ماركىتىنگ) بۇ فرۆشتنى بەكەكانى نىشتەجىبوون و ھتد.

پىوستە ئەم بەردەوامى و گەشەكردنەى خانووبەرە لە ھەريزىمى كوردستان ھەلئوھستەى جياوازی لەسەر بكرىت و لەم بەشەدا سەرنج لەسەر ھەوليرى پايتەخت و لىكەوتە جياوازەكانى بۇ سەر داھاتووى دەكەين، بەتایبەتیش خستنەپرووى داتاكانى ئەو پرۇژانەى كە ئىستا لە ھەوليرى لەقۇناخى كارکردن و تەواو بووندا.پە.

بەردەوامى بنیاتنانى شووقە، خانوو و قىلا لە ھەوليرى

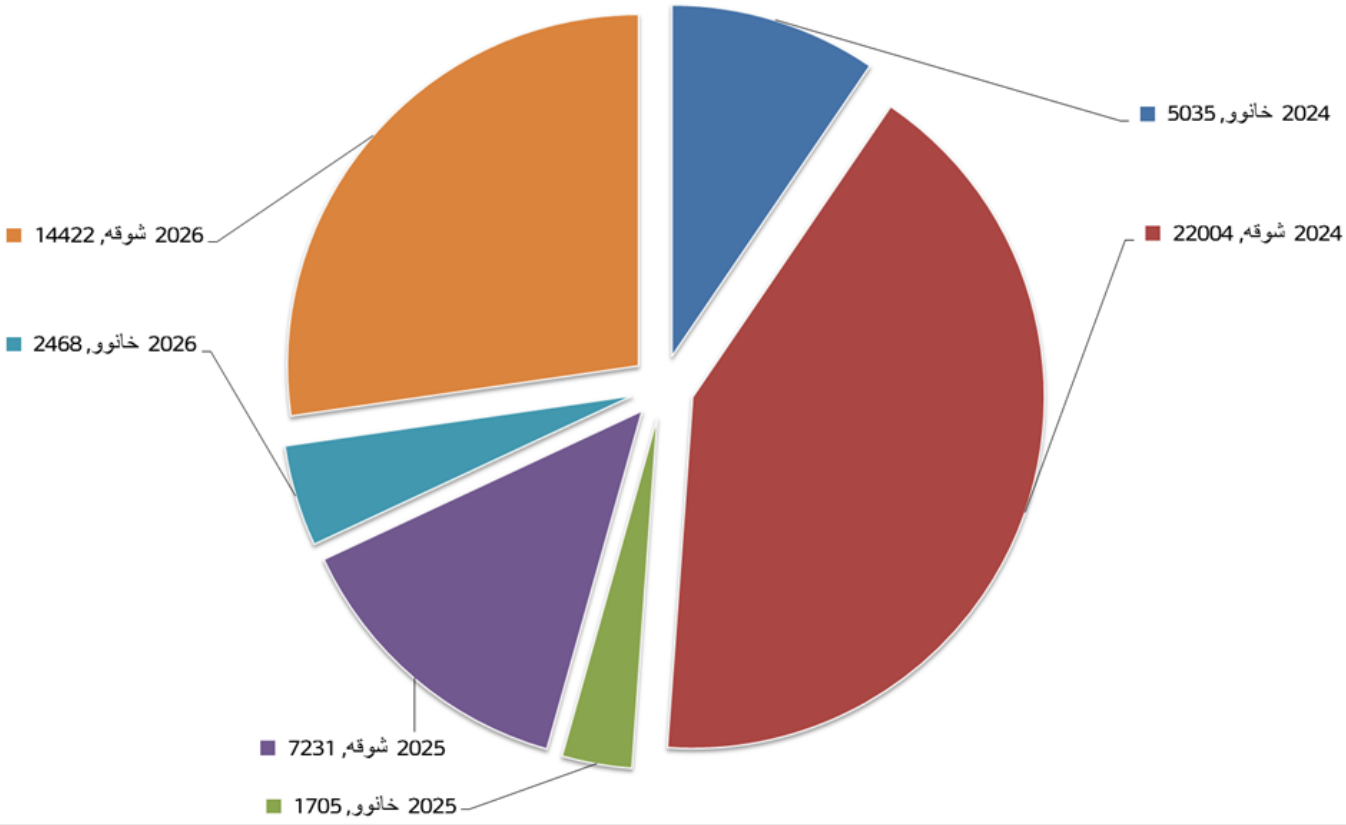
بازارى خانووبەرەى ھەوليرى لە تەواوى پارىزگاكانى دىكەى عىراق جياواز بوو، بە شارى ئەسكەلە بەرزەكان ناسراو بەھۆى پرۇژە و تاوهرەكانى نىشتەجىبوونەو، ئەمەش سەرەراى ئەوھى ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوونى ھەوليرى بەتەنیا ئەو پرۇژانە نىن كەوا لە دەستەى وەبەرھىنان مۆلەتیاں وەرگرتوو و بنیاتنراو، بەلكو ئەو تاوهرانەى ئىستا 16 كاژىرى كارى تىدا دەكرىت مۆلەتیاں لە وەزارەتى شارەوانى و دامەزرانەكانى دىكە وەرگرتوو.

بەپىى داتا كۆكراوەكان لە ئەمسالدا 5 ھەزار و 35 خانوو، و لەگەل 22 ھەزار و 4 شووقە بنیاتدەنرىت، واتە 27 ھەزار و 39 بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ دىتە بازارى خانووبەرەى ھەوليرەو، ھەرچەندە ھەندىكىان لە كۆتایبەكانى سالى رابردوو زۆرەى كارەكانى تەواو بوو.

ھەرەھا، لە دوو سالى داھاتوودا، 25 ھەزار و 843 بەكەى نوئ تەواو دەبىت، كە 21 ھەزار و 673 بەكەىان شووقەپە وەكو لە گرافىكى خوارەوھدا ھاتوو، ئەمەش گۆرانىكى تەواوى كەرتى خانووبەرە لە ئاسۆبىوھە بۇ ستوونى كە قازانج و ئالىنگارى گەورەى بۇ داھاتووى ھەوليرى بەم ژىرخانەى ئىستاو دەبىت.

گرافىك 1: ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوون (شووقە، خانوو و قىلا) لە 2024، 2025، 2026 دا لە ھەوليرى

Sum of زماړه ی په کسان

تېبىنى 1 - ھەندىك لە پرۆژەكان ھەردوو جۆرى خانوو و شوقة لەخۆدەگریت، بەئام لێرەدا تەنیا شوقة يان خانووكان كە لە بازار و ئىستا كارى تیدا دەكریت ژمارەكانيان دانراوه، وەك پرۆژەى پاڤىليۆن تەنیا شىلاكان دانراوه.

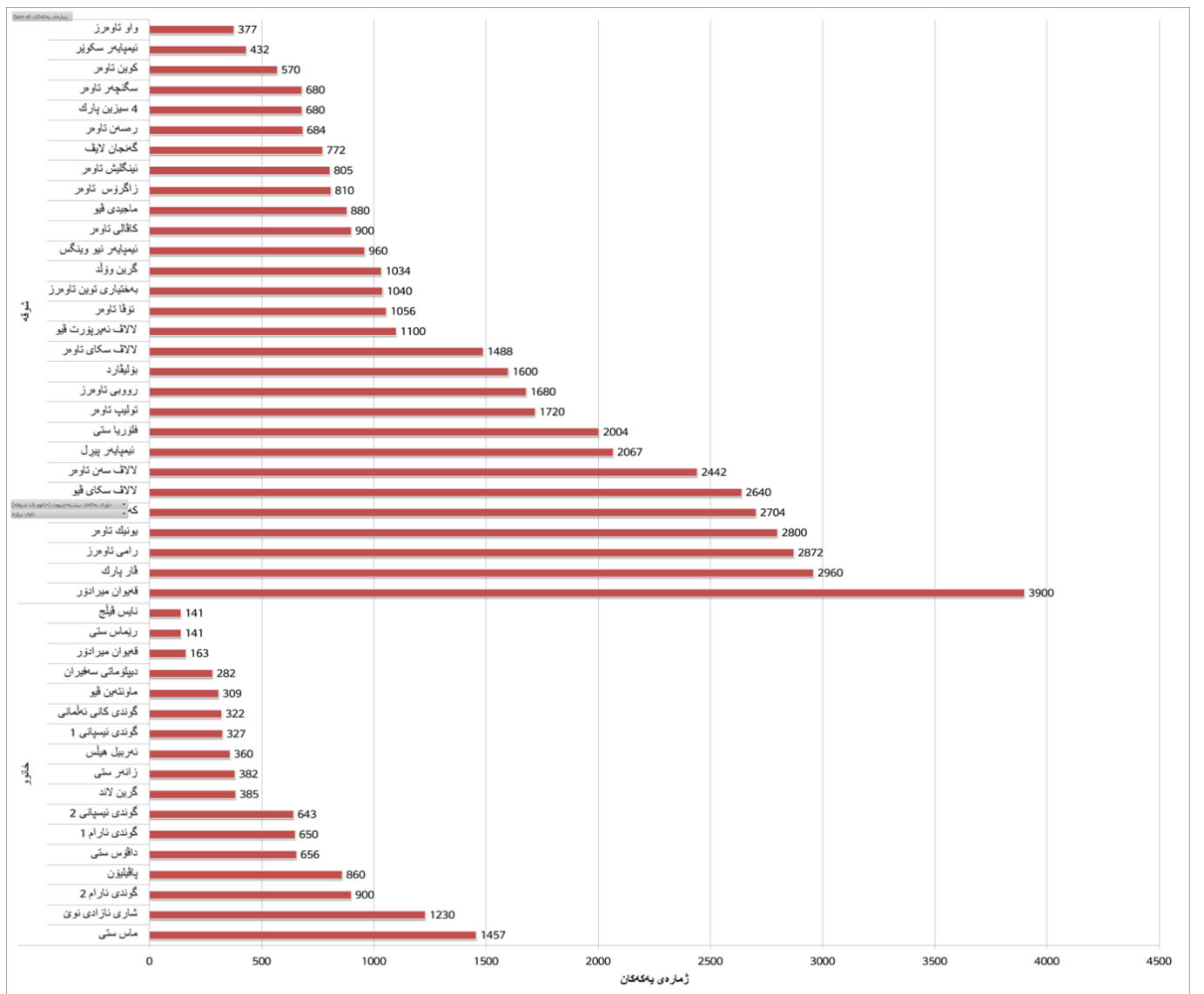
تېبىنى 2 - ئەو پرۆژانەى كە ژمارەيان كەمە و شىلا لێرەدا بە خانوو و بەك بەكەى نىشتەجىبوون ھەژماركراوه. ھەرۆھا، ھەندىك لە پرۆژەكان لە پېش 2023 وە كاركردن تیدا دەستى پىكردووھ.

پرۆژە نوپەكانى نىشتەجىبوون و داھاتووى بازاى خانووبەرە لە ھەولێر

ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوون لە ھەولێرى پايتەخت بەتەنیا ئەو 131 پرۆژە و 128 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونە نىيە كەوا لە پرۆژەكانى خانووبەرە بنیاتنراون و دەنرېن، بەلكو ئەو شار و گەرەكانەيش كەوا ھاوئىشتمانيان و دانىشتوانى پايتەخت بوخۆيان دروستيان كردووھ وەك گەرەكەكانى ھەولێرى نوێ، بىتوانە و ئەندازياران و بەختيارى و سەوھران و ھەقائان و ھتد.

ئىستا پرۆژەكانى نىشتەجىبوون لە ھەولێرى پايتەخت زياتر بەرھو شوقة و دروستكردى شىلا رۆشتووھ، كە بەشپۆھەك كۆى ئەو شوقائەى بەرپووبەرى جياواز لەماوھى ئەم سى سالىدا چاوەرواندەكریت تەواوييت 43 ھەزار و 657 بەكەبە، واتە 4 لەسەر 5 كۆى بەكەكان، كە ئەمەش بەھۆى گۆرانكارى كۆمەلایەتى و ديمۆگرافىيەى دانىشتوان و ئاسانىي ژيان لەئێو شوقةبە تايبەتېش لەلايەن نەوھى نوێ و گەنجەوھەبە كە ريزەى سەرووى 60% دانىشتوان پىكدەھيئن.

گرافىك 2: ناو و ژمارەى بەكەكانى پرۆژەكانى نىشتەجىبوونى ھەولێر لە 2024-2026

ئەم پىرۆژە نوپىيەنە لەكاتىكىدا، نىرخى كىرىش شوقە و خانووەكان لەماوەى نۆوان 2021 بۆ 2024 دا بەرپىژەى 30% بۆ 40% دا بەزىووه، بۆ نموونە لەسالى 2021 دا ئەگەر نىرخى كىرىش شوقەيەكى 150 مەترى بە 450 دۆلار بووبىت ئىستا بە 350 بۆ 300 دۆلار، ھەرھەمما كىرىش و فرۆشتىش بە نەخت زۆر كەمبووئەتەوه، ئەمە سەرھەپى دا بەزىنى نىرخ جگە لەو پىرۆژانەى ھىشتا لەلەين وەبەرھىنەوھە بنىاتراوھە و بە نىرخى كۆمپانىيا دەخرىتەپوو.

سالىنى پىشوو لە بازارى خانووبەرە نەك تەنبا لە ھەولير و ھەرىمى كوردستان بەلكو لە جىھان دەگواترا "بنىاتى بنى كىرپار بۆ خۆى دىت"، بەلام ئىستا جىاوازى نۆوان فرۆشپار و كىرپار لە بازارى خانووبەرە بەشپۆھەيەكە كەوا زۆر لىك دووركەوتوتەوه، و فرۆشپار چاوەروانى باشبوونى دۆخى ئابوورى، سىياسى و ئەمنى دەكات و كىرپارىش توانا و ئامادەيى ئەو نىرخانەى نىيە كەوا فرۆشپار داواى دەكات، كە ئەمە بۆ زۆرەي بازارەكانى جىھانىش راستە.

لەلەيەكى دىكەوه، كەمبوونەوهى فرۆشتىنى خىرا و نەخت بەشپۆھەيەك كەمى كردوو، و واىكردووھە كەوا زۆرەي پىرۆژەكانى ئىستا بە شىوازى قىستى درىژخايەن و پىشەكەي كەم بىت، ئەمەش سەرھەپى كەمبوونەوهى مامەلەكانى خانووبەرە لە پىرۆژە نوپىيەكانىش دا نەوھەكو لە پىرۆژەكانى نىشتەجىبوونى رابردوو.

بەردەوامى ئەم دۆخەى ئىستا بەرەو ئەو قۇناخە دەروا كە ئەو پىرۆژە و وەبەرھىنەرانەى كەرتى خانووبەرە كەوا پىشتى بە خەلك و كىرپارى نىوخۆيى و قىستى كورتخايەن و درىژخايەن بەستبوو، كاركردن تىياندا خاوبىتەوه و ھەندىكىان بەرەو راوھستاندى كارەكانىان بپون.

كۆتايى

ئەم فراوانبوونەى بنىاتنانى شوقە و خانووەتەنبا لە ھەولير و سەنتەرى شارەكانى ھەرىمى كوردستان نىيە، بەلكو لە تەواوى عىراق دا، ئەويش بەھۆى دواكەوتنى بنىاتنانى يەكەى نىشتەجىبوون لەسالىنى رابردوودا، ھەربۆيەش بنىاتنانى ئەم پىرۆژانەى ھەولير لە كەرتى نىشتەجىبوون نىوھى ئەو دەيان پىرۆژە نوپىيەنەش نىيە لە بەغدا و بەسەرمایەى [سەرۆو 25 مليار دۆلار](#) وەبەرھىنانى تىدا دەكرىت و [كاسنەكەى سوودانى](#) بەلىنى ئاسانكارى و پالىشتى بۆ جىبەجىكردنىان دەربىرەو كە پىرۆژەى تىدا بە 100 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوپىيە.

ھەرھەمما، لەسەرتاسەرى عىراق، ھەرىمى كوردستان و ھەوليرى پايئەختىش تاوھەكو ئىستا لەم كەرتەدا خستنەپوو نەپتوانىوھە خواست پىر بكاھتەوه، كە ئەمەش بەھۆى چەند ھۆكارىكەوھە بوو، كە گىرنگىرىنبا بىرتىيە لە:

- زىادبوون و [خىرا كەشەكردنى دانىشتوان](#) بەشپۆھەيەك ئىستا سەرۆو 41 ملپون كەسى تىپەپاندوو و پىشپىنى دەكرىت بگاتە سەرۆو 51 ملپون كەس تاوھەكو 2030 كە ئەوانەى گەنج و تەمەنبا لە نۆوان 15-25 سال رىژەى سەرۆو 30% پىكەھىن.
- - كۆچكردنى خەلك لە گوند، قەزا و ناحىيەكانەوھە بۆ سەنتەرى شارەكان و نەبوونى دەرفەتى كار لە دەرەوھى ئەم شارە گەورانە بەتايبەتىش بۆ گەنج.
- داىنكردن و ھەبوونى خزمەتگوزارىيە سەرەتايبەكان لەنىو پىرۆژەكانى نىشتەجىبوون زۆرباشتر لە كۆلان و گەرەكەكانى دىكە كە لەتەنىشتەوھە، بەتايبەتىش لە وەرزى زستان و ھاوین دا.
- گۆرپى روانگەى كۆمەلایەتى بۆ نىشتەجىبوون لە پىرۆژەكان و بەتايبەتىش شوقە لەم سالىنى داويدا.
- گۆرپى شىوازى فرۆشتىنى پىرۆژەكان لە نەختەوھە بۆ قىست. لەم سالىنى داويدا وەك پىشەكەيەكى زۆركەم و قىستى درىژخايەنى لىھاتووھە.
- نەبوونى دەرچەيەكى دىكە بۆ سەرمایەدارى و وەبەرھىنانى داھاتى تاك لە ھەرىمى كوردستان و عىراقىش، و ھەرھەمما كەمى متمانە بە بانكەكان بۆ دانانى پارە و سەرمایەگوزارى.
- وەبەرھىنانىكى خىرا و قازانجىكى خىراشە بۆ وەبەرھىنەر، ھەرھەمما خاوەنى كۆمپانىيە ئىماراتى دەللىت "ئىمە چوار جۆر بەرھەممان ھەيە، يەك ژوورى، دوو ژوورى، سى ژوورى و چوار ژوورى. رۆژانەش كەمترىن پەيوەندىمان بۆ كىشە پىوھەدەكرىت، بەلام ئەگەر ھەمان وەبەرھىنانمان لە كەرتى دىكە ھەبوايە ئەوا دەيان بەرھەممان دەبوو، لەگەل ئەوھەش ھەزاران پەيوەندىمان لەبارەى خزمەتگوزارىيەكەوھە پىوھەدەكرا".
- ھەرزانى يەك مەتر دووجا خانوو يان شوقە لە پارىزگاكانى ھەرىمى كوردستان بە بەراورد بە بەغداد، كە جىاوازىيەكى زۆر گەورەيە، بۆ نموونە نىرخى خانوويەك يان شوقەيەك لە پىرۆژە نوپىيەكانى پارىزگاكانى ھەرىمى كوردستان لەوانەيە ھەمان نىرخى خانوويەكى كۆن بىت لە بەغدا.

لهكوتاييدا، ئەم زيادبوونەي ژمارەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوون له سەنتەری شارەکان بەم ژێرخانە و سەرچاوەی سروشتیانەي ئیستا و هەبوونی ژێرخانی بنەرەتییهو، وادەکات که له داهاووێکی نزیک دا ئەو کیشانەي ئیستا دەرکەوتوون قولتر ببنەو هەک:

- هاتووچۆ و گواستنەو له خالیکەو هە بۆ خالیکي دیکه که ئیستا بوو تەهۆي دروستبوونی قەرەبالخی و داخستنی رینگاکان بەتایبەتیش ئەو رینگایانەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوونی شوقەي ئیدا بنیانراوه. ئەویش بەهۆي زۆری بەکارهینانی گواستنەو هە تاییبەت و نەبوونی گواستنەو هە گشتییهو. کیشەکەش بەرەو گەورەبوون دەروات چونکە کاتیک ئەم پرۆژە نوێیانە تەواو دەبن و ژمارەي ئەندامانی خیزانەکان زۆرتر دەبن، کیشەکە قولتر دەبیتەو.
- دابینکردنی خزمەتگوزارییه سەرەتاییهکانی وەک ئاو و کارەبا و تەندروستی و ئاسایش و هتد، چونکە هیشتا ئەم ژێرخانە بەشیوازی کۆن لەنیو زۆرەي پرۆژەکان بەرێو دەچن وەک کارەبا.
- پەپەونەکردنی سیستەمی نوێ بۆ دابینکردنی ئاو و کۆکردنەو هە پاشماو هە رۆژانە.
- گۆرپنی شارەکان له ئاسۆییەو هە بۆ ستوونی، که ئەمەش لهکاتی روودانی کارەساتە سروشتییهکان لیکەوتەي گەورەي بۆ دانیشتوانی نیو پرۆژەکان لیدەکەوتتەو، بەتایبەتیش بەهۆي نەبوونی سیستەمی پیشکەوتووی ئاگرکوژینەو و ئاگادارکردنەو
- - بنیاتنانی هەندیک لەم پرۆژانە بە ماددە و کەرەستەي کوالیتی نزم، کهوا دەکات لەماو هەکی زۆر کەمدا پیویستیان بە نوژەنکردنەو و گۆرپن هەبیت.